

VUONNA 2023 VALTTI-OHJELMAAN OSALLISTUNEIDEN PERHEIDEN PALAUTE

Koonnut Reeta Hanhijoki

1 KYSELYYN VASTANNEIDEN TAUSTATIEDOT

Tässä raportissa kuvataan Valtti-ohjelman tuloksia niiden perheiden osalta, jotka vastasivat ohjelman palautekyselyyn vuonna 2023. Valtti-ohjelmaan haki kokonaisuudessaan 165 perhettä, joista 155:lle löydettiin oma Valtti-ohjaaja. Tämä kysely lähetettiin kokonaisuudessaan 132:lle Valtti-ohjelmaan osallistuneelle perheelle, joista 60 vastasi tähän kyselyyn. Kyselyn vastausprosentiksi muodostui siis 45 %. Valtti-ohjelmaan osallistuneiden perheiden vastausaktiivisuus laski verrattuna pariin edelliseen vuoteen, jolloin palautekyselyyn vastasi jopa noin 75 % osallistujista. Alhaisempi vastausprosentti on huomioitava palautekyselyn tuloksia analysoidessa, esitellessä sekä tehdessä vertailuja aiempiin vuosiin. Erityisesti mahdollisten poikkeavuuksien osalta on syytä arvioida, voivatko ne johtua yliedustuneisuudesta pienessä vastausotannassa. Mahdollisia syitä, miksi vastausaktiivisuus jäi aiempaa vähäisemmäksi ja miten aktiivisuutta voitaisiin pyrkiä parantamaan, pohditaan myöhemmin tässä raportissa.

Valtti-ohjelman palautekyselyyn vastanneista lapsista ja nuorista suurin osa (72 %) ilmoitti olevansa poikia. Vastanneiden keski-ikä oli noin 11.3 vuotta (7–20 v). Vastanneiden sukupuolen tai iän osalta kyselyn tulokset eivät poikenneet aikaisemmista vuosista. Ohjelmaan osallistuvien toimintakykyä selvitettiin Valtti-ohjelman hakulomakkeessa tiedustelemalla koettuja vaikeuksia toimintakyvyn eri osa-alueilla (Taulukko 1). Toimintakyvyn osa-alueista eniten hankaluuksia aiheutti edellisten vuosien tapaan uusien asioiden oppiminen, muutosten hyväksyminen, keskittyminen, uusien ystävien saaminen sekä oman käytöksen kontrollointi. Huomionarvoista on, että jopa 13 % vastanneista arvioi, että uusien ystävien saaminen ei onnistu lainkaan. Osuus on suurempi kuin esimerkiksi vuosina 2022 ja 2021, jolloin Valtti-ohjelmaan hakeneista 3–4 % arvioi, ettei uusien ystävien saaminen onnistu lainkaan. Tässä on kuitenkin otettava huomioon vuoden 2023 palautekyselyn alhaisempi vastausprosentti, joka on osaltaan saattanut vaikuttaa siihen, että ”Ei onnistu lainkaan” -vastausten määrä korostuu aiempiin vuosiin verrattuna. Toimintakyvyn osa-alueista vähiten vaikeuksia koettiin näkemisessä, kuulemisessa sekä kävelemisessä.

Taulukko 1. Palautekyselyyn vastanneiden osallistujien toimintakyky. Järjestetty Erittäin vaikeaa - raportointien mukaan (N=60).

Toimintakyvyn osa-alue	Ei vaikeaa	Lievästi vaikeaa	Erittäin vaikeaa	Ei onnistu lainkaan
Oppia asioita	18 %	50 %	32 %	0 %
Hyväksyä muutoksia omiin rutiineihin	17 %	53 %	30 %	0 %
Keskittyä, vaikka tehtävä olisi mieleinen	22 %	53 %	25 %	0 %
Saada ystäviä	12 %	53 %	22 %	13 %
Kontrolloida omaa käyttäytymistä	27 %	53 %	20 %	0 %
Tulla ymmärretyksi, kun puhuu	27 %	47 %	18 %	8 %
Huolehtia itsestä, kuten syöminen ja pukeutuminen	20 %	60 %	18 %	2 %
Muistaa asioita	42 %	48 %	10 %	0 %
Kävellä 100 metriä, vaikka käyttäisi apuvälinettä	78 %	17 %	0 %	5 %
Kuulla puhetta, vaikka käyttää kuulolaitetta	87 %	13 %	0 %	0 %
Nähdä, vaikka käyttää silmälaseja	90 %	10 %	0 %	0 %

Palautekyselyyn vastanneiden osallistujien kokemukset omasta toimintakyvystä ja sen osa-alueisiin liittyvistä haasteista eivät ole merkittävästi muuttuneet aikaisempiin vuosiin verrattuna (Taulukko 2).

Taulukko 2. Perheiden palaute -kyselyyn vastanneiden osallistujien toimintakyky vuosina 2018–2023. Prosenttiosuudet havainnollistavat, kuinka moni vastaajista raportoi toimintakyvyn osa-alueisiin liittyen Lievästi vaikeaa, Erittäin vaikeaa tai Ei onnistu lainkaan-vastauksia (N=60).

Toimintakyvyn osa-alue	2018, N = 126	2019, N = 102	2020, N = 62	2021, N = 102	2022, N = 103	2023, N = 60
Näkeminen	19 %	16 %	19 %	19 %	13 %	10 %
Kuuleminen	5 %	7 %	11 %	11 %	7 %	13 %
Käveleminen	19 %	11 %	21 %	21 %	17 %	22 %
Keskittyminen	82 %	76 %	70 %	70 %	76 %	78 %
Itsestä huolehtiminen	74 %	80 %	67 %	67 %	71 %	80 %
Kommunikointi	61 %	64 %	64 %	64 %	68 %	73 %

2 VALTTI-OHJELMAN TOTEUTUMINEN

Valtti-ohjelman palautekyselyyn vastanneista 83 % (N=49) oli suorittanut Valtti-ohjelman loppuun, 5 % (N=3) ilmoitti, että kokeilut olivat palautekyselyyn vastaamisen aikana vielä kesken ja 13 % (N=8) raportoi, että ohjelma oli heidän osaltaan keskeytynyt. Yleisimpiä syitä Valtti-ohjelman keskeytymiselle olivat: kokeilukertojen yhteensovittaminen Valtti-ohjaajan aikataulujen kanssa ei onnistunut tai osallistujalle ei löytynyt sopivia harrastuskokeiluja. Muutamassa avoimessa palautteessa tuotiin esille, ettei Valtti-ohjaajasta ollut kuulunut tai hän ei ollut ottanut perheeseen yhteyttä enää parin kokeilukerran jälkeen. Alkutapaaminen oli järjestetty aikaisempien vuosien tapaan lähes kaikille (93 %) palautekyselyyn vastanneille osallistujille. Perheiden palautteiden mukaan lopputapaamisen järjestäminen ei kuitenkaan ollut yhtä yleistä: 58 % vastanneista raportoi lopputapaamisen järjestyneen ja taas 42 % ilmoitti päinvastoin.

Selkeitä syitä sille, miksi lopputapaaminen ei toteudu läheskään niin usein kuin alkutapaaminen, ei ole. Mahdollista kuitenkin on, että esimerkiksi haasteet kommunikoida Valtti-ohjaajan kanssa voivat olla yksi vaikuttava tekijä lopputapaamiseen liittyen. Perheet ja Valtti-ohjaaja saattavat olla eri käsityksessä siitä, millainen lopputapaamisen tulisi olla. Valtti-ohjaaja voi esimerkiksi päättää pitää lopputapaamisen ja siihen liittyvän keskustelun viimeisen kokeilukerran yhteydessä. Jos tästä ei kuitenkaan mainita tarpeeksi selkeästi ja korosteta tilanteen toimivan lopputapaamisena, voi perheelle jäädä käsitys, ettei tapaamista ole järjestetty lainkaan. Voisi olla hyvä vertailla perheiden palautteita Valtti-ohjaajien antamiin palautteeseen liittyen lopputapaamisen järjestämiseen. Siten voisi todentaa löytyykö tällaisia konkreettisia ristiriitaisuuksia Valtti-ohjaajien ja osallistuvien perheiden lopputapaamista koskevien kokemusten välillä.

2.1 Liikuntakokeilujen toteutuminen ja kulut

Vuoden 2023 Valtti-ohjelman aikana harrastuskokeiluja oli järjestetty kokonaisuudessaan 192. Keskimäärin kokeiluja oli järjestetty noin 3,2 per osallistuja. Useimmiten lapset ja nuoret olivat

kokeilleet joko neljää (47 %) tai kolmea (28 %) eri harrastusta. Salibandy, voimistelu, uinti, jalkapallo, keilaus sekä erilaiset liikuntakerhot olivat suosituimpia kokeilluista harrastuksista (Taulukko 3). Verrattuna aiempiin vuosiin yleisimmin kokeillut lajit pysyivät lähes samana. Yhtenä poikkeuksena toimi kuitenkin voimistelu, joka oli nostanut suosiotaan aikaisemmista vuosista. Voimistelun suosion korostumiseen saattaa vaikuttaa se, että voimistelun ”yläotsikon” alle laskettiin kuuluvaksi sen eri alalajeja, kuten rytminen voimistelu tai free- ja ninjagym. Kokonaisuudessaan Valtti-ohjelman aikana oli kokeiltu 40 eri lajia, eli lajivalikoima on säilynyt aiempien vuosien tapaan laajana.

Taulukko 3. Valtti-ohjelman aikana kokeillut lajit 2023.

Harrastus	N
Salibandy	14
Voimistelu (sis. rytminen, tanssillinen & trampoliinivoimistelu, freegym & ninjagym)	13
Uinti	11
Jalkapallo	9
Keilaus	9
Liikuntakerho	9
Koripallo	8
Yleisurheilu	8
Miekkailu	6
Sulkapallo	6
Tanssi	6
Ammunta	5
Kiipeily	5
Kuntosali	5
Nyrkkeily	5
Parkour	5
Ratsastus	4
Sirkus	4
Trampoliini- tai liikuntapuisto	3
Temppuilu	3
Biljardi	2
Cheerleading	2
Geokätköily	2
Lentopallo	2
Liikunta yhdessä koiran kanssa	2
Luistelu	2
Paini	2
Retkeily	2

Tennis	2
Amerikkalainen jalkapallo	1
Frisbeegolf	1
Golf	1
Hiihto	1
Judo	1
Palloilu	1
Pesäpallo	1
Pyöräily	1
Soutu	1
Squash	1
Suunnistus	1

Kuten aiempinakin vuosina, myös vuoden 2023 palautekyselyssä kartoitettiin, millaisia kuluja Valtti-ohjelmasta koitui osallistuneille perheille (Taulukko 4). Eniten kuluja raportoitiin tulleen liittyen sisäänpääsy- tai osallistumismaksuihin sekä kuljetuksiin liittyviin maksuihin. Välinekuluja raportoiti vastaajista vain 3. Ohjelmasta koituneiden kulujen keskimääräinen suuruus euroissa ei ole juurikaan muuttunut vuosien aikana.

Taulukko 4. Valtti-ohjelmasta koituneet kulut kategorioittain vuonna 2023.

	N	ka	min-max
Sisäänpääsy- tai osallistumismaksut	27	22 €	5-120 €
Kuljetukset	32	16 €	4-50 €
Välineet	3	20 €	10-30 €

2.2 Liikkumisen määrä ja harrastuksen löytäminen

Vastaajista suurin osa raportoiti, että heidän liikkumisensa oli joko pysynyt samana (45 %) tai lisääntynyt jonkin verran (42 %) Valtti-ohjelman jälkeen verrattuna kevääseen, jolloin he hakivat mukaan ohjelmaan (Taulukko 5). Myös aiempien vuosien palautekyselyissä on ollut yleisintä, että osallistujien liikkuminen on joko pysynyt samana tai jonkun verran lisääntynyt, eli muutosta tämän suhteen ei ole tapahtunut.

Taulukko 5. Jos vertaat viime kevättä, jolloin hait mukaan Valtti-ohjelmaan, ja tätä syksyä, onko liikkumisesi määrä (esim. koulumatkat, vapaa-ajan liikunta, koululiikuntaan osallistuminen) mielestäsi...? (N = 60)

	%
Lisääntynyt paljon	2
Lisääntynyt jonkin verran	42
Pysynyt samana	45
Vähentynyt jonkin verran	3
Vähentynyt paljon	0
En osaa sanoa	8

Valtti-ohjelman palautekyselyyn vastanneista lapsista ja nuorista hieman alle puolet (48 %) kertoi löytäneensä ohjelman avulla harrastuksen, jota jatkaa säännöllisesti. Kuten aikaisempinakin vuosina, löydettyjen harrastusten kirjo oli laaja (Taulukko 6). Uinti, salibandy ja jalkapallo säilyttivät myös vuoden 2023 palautekyselyssä paikkansa suosituimpina harrastuksina. Yksittäisistä lajeista frisbeegolf on nostanut suosiotaan Valtti-ohjelmassa löydettyjen harrastusten osalta. Laji nousi ohjelman aikana löydettyjen lajien listalle vasta edellisessä Valtti-ohjelman palautekyselyssä. Frisbeegolfin suosion kasvua voi selittää muun muassa luontoliikunnan ja luonnossa liikkumisen yleistymisen lasten ja nuorten keskuudessa (esim. LIITU-tutkimus 2022, 25). Löydettyjen harrastusten raportoinnin lisäksi 71 % vastaajista kertoi saaneensa ohjelman avulla ideoita siihen, mitä voisi harrastaa ja millä tavoin liikkua.

Taulukko 6. Valtti-ohjelman aikana löydetyt harrastukset ja harrastamisen useus.

Harrastus	Kuinka usein harrastat?	
	Harvemmin kuin kerran viikossa	1–2 kertaa viikossa
Uinti	1	6
Salibandy	2	5
Jalkapallo	1	5
Frisbeegolf	2	2
Koripallo	2	2
Tanssi	2	2
Liikuntakerho	3	1
Sirkus	3	1
Ratsastus	4	0
Kuntosali	2	1
Parkour	2	1
Keilaus	3	0
Kiipeily	3	0
Voimistelu	0	2
Cheerleading	2	0

Jousiammunta	2	0
Judo	2	0
Jääkiekko tai kelkkajääkiekko	2	0
Padel	2	0
Paini	2	0
Sulkapallo	2	0
Tennis	2	0
Yleisurheilu	2	0
Hiihto	0	1
Miekkailu	0	1
Biljardi	1	0
Ilmakivääriammunta	1	0
Retkeily	1	0

Vaikka vastaajamäärä jäikin vuoden 2023 palautekyselyssä pienemmäksi kuin aikaisempina vuosina, on hyvä huomata, että ohjelman tavoite (liikkeen lisääntyminen ja harrastuksen löytyminen) toteutui kuitenkin edellisvuosien tapaan (Taulukko 7). Voisiko siis arvioida, että Valtti-ohjelmassa on onnistuttu vakiinnuttamaan tietty osuus osallistujista, jotka löytävät harrastuksen ja lisäävät liikettä.

Taulukko 7. Harrastuksen löytyminen ja itseraportoitu liikunnan määrä v. 2018–2023 kyselyissä

	2018 N=126	2019 N=103	2020 N=64	2021 N=107	2022 N=103	2023 N=60
Löysi harrastuksen	46 %	43 %	47 %	40 %	50 %	48 %
Löysi ohjelman avulla ideoita tai mahdollisen harrastuksen, jonka aloittaa myöhemmin	68 %	60 %	69 %	69 %	66 %	71 %
Itseraportoitu liikunnan määrä lisääntyi (kyllä, jonkin verran tai paljon)	45 %	43 %	43 %	40 %	54 %	44 %

2.3 Harrastuksen löytymistä edistäneet ja estäneet tekijät

Harrastuksen löytämistä edistäneitä tekijöitä tiedusteltiin niiltä osallistujilta, jotka olivat löytäneet harrastuksen Valtti-ohjelman aikana. Tärkeimpiä tekijöitä harrastuksen löytymisessä olivat vastaajien mukaan liikunnan harrastamisen hauskuus, vapaus vaikuttaa itse harrastusvalintaan, hyvä ohjaaja harrastuksessa sekä oivallus omasta pärjäämisestä ja pystyvyydestä (Taulukko 8). Verrattuna

aikaisempien vuosien palautekyselyihin, olivat tärkeimmät harrastuksen löytymistä edistävät tekijät säilyneet lähes muuttumattomina vuoden 2023 kyselyssä.

Taulukko 8. Harrastuksen löytymistä edistäneet tekijät (N=29).

	Täysin samaa mieltä tai jokseenkin samaa mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Täysin eri mieltä tai jokseenkin eri mieltä
Liikunnan harrastaminen on hauskaa.	97 %	3 %	0 %
Sain vaikuttaa itse harrastusvalintaan.	96 %	4 %	0 %
Harrastuksessa on hyvä ohjaaja.	93 %	3 %	3 %
Huomasin, että pärjään ja pystyn.	89 %	11 %	0 %
Minulla on aikaa liikunnalle.	83 %	14 %	3 %
Pääsin mukavaan porukkaan harrastamaan.	79 %	21 %	0 %
Liikuntaharrastus löytyi läheltä.	68 %	25 %	7 %
Sain sopivat kuljetuspalvelut harrastuspaikalle.	41 %	52 %	7 %
Löysin hyvän avustajan, joka jatkaa harrastusta kanssani.	31 %	37 %	42 %
Löysin hyvän apuvälineen liikuntaharrastukseni tueksi.	17 %	42 %	42 %
Löysin kaverin, jonka kanssa voin käydä liikkumassa.	15 %	22 %	63 %
Pystyn kulkemaan itsenäisesti harrastuspaikalle.	7 %	11 %	81 %

Harrastuksen löytymistä estävistä tekijöistä kysyttiin niiltä osallistujilta, jotka eivät olleet Valtti-ohjelman aikana löytäneet harrastusta. Harrastuskaverin puuttumisen koettiin estävän harrastuksen löytämistä tekijöistä selkeästi eniten. Kaverin puutteen on havaittu jo useiden vuosien ajan olevan yksi merkittävimmistä harrastuksen löytämistä estävistä tekijöistä. Erityisesti tukea tarvitseville lapsille ja nuorille harrastuskaverilla voi olla tärkeä rooli tuen ja tsemppin antajana uuden harrastuksen äärellä. Aiempien vuosien tapaan yleisiä harrastuksen löytymistä estäneitä tekijöitä olivat myös sopivan ryhmän tai avustajan puute, haasteet kulkea itsenäisesti harrastuspaikalle sekä osallistujan kokemus siitä, ettei tiedä mitä voisi harrastaa (Taulukko 9).

Taulukko 9. Harrastuksen löytymistä estäneet tekijät (N=31).

	Täysin samaa mieltä tai jokseenkin samaa mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Täysin eri mieltä tai jokseenkin eri mieltä
Minulla ei ole kaveria, jonka kanssa käydä liikkumassa.	81 %	6 %	13 %
En löytänyt sopivaa ryhmää.	67 %	17 %	17 %
Minulla ei ole avustajaa, joka voisi jatkaa harrastusta kanssani.	58 %	0 %	42 %
En pysty kulkemaan itsenäisesti harrastuspaikalle.	48 %	16 %	36 %
En tiedä mitä voisin harrastaa.	36 %	19 %	45 %
Liikuntaharrastus on liian kaukana kodistani.	29 %	13 %	28 %
Minulla ei ole kuljetuspalvelua harrastuspaikalle.	26 %	10 %	65 %
Koen että en pärjää tai pysty.	13 %	16 %	71 %
Kokeilemissani lajeissa ei ollut hyvää ohjaajaa.	13 %	16 %	71 %
En pidä liikunnasta.	13 %	13 %	74 %
En päässyt vaikuttamaan harrastuskokeiluihin.	13 %	10 %	77 %
Koin epäonnistumisia Valtti-ohjelman aikana.	7 %	3 %	90 %
En löytänyt soveltuvia apuvälineitä liikuntaharrastukseni tueksi.	3 %	23 %	73 %
Haluamaani liikuntapaikkaan ei ole esteetöntä pääsyä.	3 %	16 %	81 %
Minulla ei ole aikaa liikuntaan.	3 %	13 %	84 %

3 PERHEIDEN ARVIO VALTTI-OHJELMASTA

Palautekyselyn mukaan Valtti-ohjelma arvioitiin osallistuneiden perheiden toimesta kokonaisuudessaan positiivisesti (Taulukko 10). Suurin osa (65 %) suosittelisi Valtti-ohjelmaa muille, vaikka suosittelijoiden määrä laskikin jonkin verran edellisestä vuodesta (v. 2023: 65 % v. 2022: 79%). Osallistuneista 62 % hakisi mukaan ohjelmaan uudestaan. Myös useimmat osallistujista kokivat, että ohjelmasta koituneet kulut sekä ohjelman ajankohta olivat olleet heille sopivia.

Taulukko 10. Valtti-ohjelman kokonaisarviointi vuonna 2023 (N=60).

	Täysin samaa mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Ei eri eikä samaa mieltä	Jokseenkin eri mieltä tai täysin eri mieltä
Harrastuskokeilujen maksut olivat sopivia perheelleni.	72 %	17 %	10 %	2 %
Suosittelen Valtti-ohjelmaa muille.	65 %	25 %	8 %	2 %
Hakisin uudelleen mukaan Valtti-ohjelmaan.	62 %	22 %	7 %	9 %
Valtti-ohjelman ajankohta oli sopiva perheelleni.	55 %	35 %	3 %	7 %
Aikataulujen sovittaminen Valtin kanssa sujui hyvin.	52 %	35 %	5 %	8 %
Valtti-ohjelman kokonaiskesto oli sopiva.	42 %	28 %	7 %	23 %
Valtti toi lisäideoita nykyisen harrastustarjontani monipuolistamiseksi.	32 %	43 %	13 %	12 %
Valtti innosti koko perhettä yhteiseen liikkumiseen.	10 %	29 %	32 %	29 %

4 AVOIN PALAUTE

Kuten aikaisempinakin vuosina, avoin palaute Valtti-ohjelmaan liittyen oli pääosin positiivista. Valtti-ohjelma koettiin tarpeellisenä ja merkityksellisenä apuna harrastuksen löytämisessä sekä omien kykyjen oivaltamisessa. Useimmissa palautteissa korostettiin myös Valttien innostavaa ja kannustavaa otetta ohjelman toteutuksen aikana.

”Kiitos tällaisesta mahdollisuudesta. Ihanaa löytää uusia lajeja erityislapsille. Ja erityinen kiitos lapsen valteille!”

”Meillä oli kyllä tosi ihanat ja kannustavat valtit. Kiitos heille!”

”Valtit saivat lapsen kokeilemaan uusia harrastuksia ja innostumaan uudesta paikan päällä.”

”Poikamme kohdattiin hienosti ja vetäjillä oli hyvä ote hommaan. Kokeiluja oli vain uinti, mutta siitä syntyi harrastus ja se on pääasia. Valtti-ohjelman avulla poikamme sai ryhmästä paikan ja sai tasokokeen, yksityistunnin ohjaajan kanssa ja arvion mihin ryhmään soveltuisi, tämä oli todella tärkeää, siinä samalla sain kontaktin uimakouluun. Tämä oli tärkeää, kun lapsella on kehitysvamma, saa vanhempanakin varmuuden asiasta.”

”Hienoa, että pääsimme mukaan Valtti-ohjelmaan! Oli kokonaisuudessaan positiivinen kokemus ja havaittiin myös monia positiivisia yllätyksiä mm. kyvyistä toimia eri ryhmissä ja itsensä ylittämisen hetkiä!”

”Aivan mahtavat nuoret olivat Valtteina! Kiitos heille innostustavasta ja energisestä otteesta ohjelman aikana. Harmi, että palautekeskustelu jäi lapsen sairastumisen vuoksi väliin.”

”Hyvä idea, on tärkeää tarjota kehitysvammaisille liikuntamahdollisuuksia ja ohjausta.”

”Todellakin suosittelen Valtti-ohjelmaa kaikille.”

Osa perheistä kiitteli erityisesti sitä, että lapsen erityistarpeet sekä toiveet harrastuksen suhteen otettiin hyvin huomioon Valtin toimesta. Myös aiemmin kyselyssä havainnoitiin, että lapsen tai nuoren mahdollisuus vaikuttaa itse harrastusvalintaan oli yksi tärkeimmistä harrastuksen löytymistä edistäneistä tekijöistä (Luku 2.3.). Sekä kyselyn tulokset että avoimet palautteet kuvaavat, miten tärkeää on tukea toimintarajoitteisten sekä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten vapautta valita mitä, missä ja miten harrastavat liikuntaa.

”Lapsen kiinnostus eläimiin otettiin hienosti huomioon Valttiohjaajaa valittaessa. Ohjaaja suunnitteli kaikki harrastuskokeilut niin, että niissä oli koira mukana motivoimassa lasta liikkumaan. Loistava ohjaaja! Hänen kanssaan yhteistyö sujui hyvin. Hän kekseliäästi mielti uusia toimintaideoita. Saimme huomata, miten eläin motivoi lasta ja jatkossa etsimme eläinavusteista harrastusta.”

”Mukavat ja osaavat ohjaajat. Ottivat erinomaisesti huomioon nuoren erityisominaisuudet”

”Isot kiitokset meidän Valtille, kuka otti poikamme toiveesta koppia ja aloitti hetki selvittämään missä voisi kokeilla para-ampumista ja paramiekkailua.”

”Pidin sitä hyvänä. Ohjaajat olivat kivoja ja huomioivia. Mielekäs harrastus löytyi lopulta nopeasti.”

Kaikille osallistujille ei kuitenkaan löytynyt harrastuskokeiluja, joihin he olisivat ensisijaisesti halunneet osallistua. Osassa vastauksia mainittiin, ettei kotikaupungissa ollut tarjolla sopivia ryhmiä tai kokeilujen sovittaminen omiin aikatauluihin aiheutti haasteita. Joissain perheissä lisäksi koettiin, ettei Valtti-ohjaajalla ollut joko tarpeeksi innostusta tai kykyä löytää ohjelmaan osallistuvalla lapselle hänelle mieluisia ja sopivia harrastuskokeiluja. Vaikka ensisijaisesti mieluisa harrastuskokeilu ei ollut osalla mahdollistunut, oli tämän tilalle kuitenkin useimmiten löydetty

toinen kiinnostava harrastus tai laji kokeiltavaksi. Palautteista voi päätellä, että ohjelmaan osallistuvat perheet toivoisivat Valteilta sekä hyviä tiedonhakutaitoja että ennakkotietojen omaamista sopivista harrastuskokeiluista.

”Hyvin sujui kaikki, vaikka välillä oli vaikea löytää omiin aikatauluihin sopivaa harrastusmahdollisuutta.”

”Valtti kokeilu meni mukavasti, mutta aikataulujen sovittaminen isompien lasten ja puolison vuorotyön mukaan oli haastavaa.”

”Ohjaajat olivat ihan huippuja. Valitettavasti erillisliikuntaryhmiä oli todella vähän kotipaikallamme ja normiryhmä on liian nopea tempoista. Lisäksi torstaina oleva toinen harrastus sulki monta kokeilumahdollisuutta ulkopuolelle.”

”Valtti-ohjaaja oli aivan ihana ihminen! Mutta ei hänkään ihmeisiin pysty. Esim. yritimme päästä kokeilemaan ratsastusta mutta tallit olisivat voineet tarjota ratsastus/talutusmahdollisuutta vain arki-iltapäivisin, jolloin lapsi koulussa ja molemmat vanhemmat töissä.”

”Valtti välikätenä harrastuskokeilujen toteuttaminen oli vain työläämpää kuin olisi ollut sopia niistä suoraan itse. Hain ohjelmaan koska toivoin että valtti ohjelman kautta olisi ollut taustatietoa erityisen tuen tarpeisille sopivista ryhmistä. Nyt itsellä oli enemmän kuin valtilla (ymmärrettävästi fysioterapiaopiskelija ei erityisten jutuista tiedä, oletin että valttitoiminta jotenkin Paralympian kautta). Parasta valtissa oli harrastuksessa mukana olo lapsen ”avustajana”/seurana. Tuli kokeiltua lajia, jota ei muuten olisi testannut (nyrkkeily) vaikkei se lapselle jatkoon valikoitunutkaan.”

”Lapsellemme ei löytynyt yhtäkään harrastekokeilua haluamistaan lajeista tai muustakaan. Valtti pojat olisivat varmaan tarvinneet apua lajikokeilujen löytymiseen, en tiedä. Harmillista lapsen kannalta, kun odotettiin tältä paljon. Valtit löysivät oman opiskelunsa puolesta liikuntaryhmän, joissa olivat mukana suunnittelemassa tunteja. Siihen lapsi pääsi mukaan ja on käynyt nyt siellä 3 kertaa. Se oli tämän kokeilun positiivinen juttu!”

”Ehdotetut ryhmät olivat mielenkiintoisia mutta sitten myöhemmin ohjaaja ilmoitti, että ei ollut saanut vastauksia ryhmistä. Lopulta niistä ei siis tullut vastausta tai ryhmiin ei otettu lajikokeiluun. Tämän jälkeen tuli uusia lajiejdotuksia ja niistä sitten valikoitui hiihto kokeiluun. Jatkoa varten olisi hyvä, jos olisi etukäteen selvitetty mihin ryhmiin on mahdollista päästä, ettei turhaan ehdoteta ryhmiä, joihin ei sitten edes pääse kokeilemaan. Marraskuussa pääsimme kokeilemaan hiihtokoulua

ja se osoittautui hyväksi lajiksi. Oli tosi hyvä, että oma laji löytyi, mutta mielellään oltaisiin kokeiltu muitakin.”

”Oikein kiva konsepti. Tosin jossain kohtaa heräsi huoli tuleeko ohjelma toteutettua, kun harrastuskäyntejä ei ollut sovittu ja sopivia toiveiden mukaisia ei oikein löytynyt (sulkapalloharrastusryhmä). Sitten helposti sovittavat ja järjestettävät kuntosalikokeilut ja kaksin valtin kanssa käyty sulkapallokäynti pelasti homman.”

Vaikka useimmissa palautteissa mainittiin Valttien olleen kannustavia ja innostavia, osa vastaajista kuitenkin koki, että Valttien asenteista löytyy myös kehitettävää. Kuten aikaisempinakin vuosina oli havaittu, myös tässä palautekyselyssä osa vastaajista mainitsi kokeneensa Valtin olleen enemmän kiinnostunut opintopisteistään kuin siitä, että lapsi tai nuori löytäisi itselleen harrastuksen. Lisäksi osa vastaajista toivoi, että Valtit tutustuisivat ennen ohjelman alkua paremmin oman ohjattavansa erityispiirteisiin, miten hänet tulee kohdata sekä miten häntä parhaiten saisi aktivoitua harrastuksessa.

”Ohjaajat eivät olleet innostavia, eteenpäin ohjaavia. Lähinnä tunne, että olin opiskelijoiden ”harjoittelun” kohde ja he kyllä epäonnistuivat mielestäni.”

”Fysioterapiaopiskelijat olivat mukavia ja reippaita, mutta ehkä olisivat saaneet vähän enemmän aktivoida poikaamme, koska hänellä haastetta. Mutta tämä tulee varmasti ammattitaidon kasvun myötä.”

”Valtilla ei tuntuvat olevan aikaa eikä oikein innostustakaan etsiä harrastusta lapselle. Yhtä ainoaa kokeilua missään seurassa ei järjestynyt, tosin vinkkasivat koulullaan toimivasta mailapeliin liikuntakerhosta, jossa lapsi kävi useamman kerran. Mutta olisimme toivoneet, että lapselle olisi löytynyt kokeiluja edes yhdestä seurasta. Jäi tunne, että valtut olivat mukana vain oman opiskelun vuoksi, eli pakosta. Kertoivatkin että tämä kuuluu heidän opiskeluun ja valitettavasti se näkyi. Tuli myös tunne, ettei valteilla ollut minkäänlaista kokemusta erityislapsista.”

Tapaamisajankohtia oli vaikeahko sopia. Olisin toivonut parempaa tutustumista ”asiakkaan vamman laatuun” ennen tapaamista-> ensitapaamisen ehdottaminen kahvilaan autistille, jotka eivät yleensä kestä hälyisiä tiloja. Hakemuksessa kerrottu että kommunikoi kuvilla, mainittu myös ensitapaamisessa että kuvilla ohjaus toimii parhaiten harrastustilanteessa-> näitä ei mukana missään harrastekokeilussa, enkä osannut itsekään tehdä koska en tiennyt millaisia kuvia tarvitaan. Ensitapaamisessa ei mitään kontaktia lapseen (tervehdystä tms).

Palautteiden perusteella voisi pohtia, tulisiko Valteiksi hakevia opiskelijoita opastaa vielä lisää liittyen toimintarajoitteisten sekä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten kohtaamiseen, tukemiseen sekä heille mieluisten harrastekokeilujen löytämiseen? Opiskelijoille on lisäksi olennaista painottaa, että ohjelmaan hakevilla perheillä on aitoja odotuksia ja toiveita harrastuksen löytymisestä, joten ohjelmaan sitoutuminen sekä sen toteuttaminen ammattimaisesti on tärkeää. Toisaalta myös ohjelmaan hakeville perheille on tärkeää sanoittaa, että Valtit ovat lähtökohtaisesti opiskelijoita, joten he eivät välttämättä heti osaa toimia tukea tarvitsevan lapsen tai nuoren kanssa samalla tavalla kuin vanhempi. Vanhempia voisi myös muistuttaa, että Valtti lähtökohtaisesti toimii harrastuskokeiluissa lapsen tai nuoren tukihenkilönä, saattajana ja tsemppaajana. Valtilla on vastuu etsiä ohjattavalleen sopivat ja mieluiset harrastuskokeilut, mutta itse toiminnan sisältöön (ohjatuissa harrastuskokeiluissa) Valtti ei juurikaan pysty vaikuttamaan. Vastuu konkreettisesta liikkumisen ja harrastamisen ohjauksesta on harrastuskokeiluja vetävällä taholla.

Muutama perhe ilmoitti avoimissa palautteissa, että yhteydenpito Valtin kanssa oli katkennut yllättäen. Keskusteluyhteyden katkeaminen aiheutti epätietoisuutta siitä, oliko ohjelma suoritettu loppuun. Yksi vastaajista kertoi lapsen tulleen hyvin toimeen Valtin kanssa ja ohjelma oli muutenkin edennyt hyvin, joten yhteydenpidon katkeaminen äkillisesti aiheutti ihmetystä. Teemaan liittyen ehdotettiin, että palautekyselyn vastausvaihtoehdoissa huomioitaisiin jatkossa myös tilanteet, joissa ohjelma keskeytyy Valtin toimesta.

”En tiedä edelleenkään olemmeko suorittaneet ohjelman jo loppuun, koska jatkosta ei ollut mitään puhetta viimeisimmän kokeilun jälkeen ennen joululomaa.”

”Ohjaajan kanssa yhteydenpito loppui yllättäen eikä loppupalaveria pidetty.”

”Meillä tosiaan valtti vain katosi, ja kun kyselin miten jatkamme, saimme vain ilmoituksen, että tämä loppui jo. Lapsi ehti käydä kahdessa kokeilussa, ja nämä menivät tosi hyvin, mutta sitten homma jäi vain siihen. Valtti oli tosi kivan oloinen ja lapsi tykkäsi, emmekä oikein ymmärtäneet miksi homma jäi kesken.”

”Tässä kyselyssä olisi voinut ottaa paremmin huomioon myös sen, että Valtti itse jättää homman kesken. Sellaista ei näkynyt vaihtoehdoissa.”

Muiden palautteiden lisäksi vastaajat jakoivat erilaisia toiveita ja kehitysehdotuksia Valtti-ohjelmalle. Niitä annettiin muun muassa liittyen ohjelman kestoon, harrastuskokeilujen määrään, kick-off-tilaisuuteen sekä palautekyselyyn.

”Valtit oli tosi kivoja ja harmittaa kun jakso oli niin lyhyt.”

“We wish if the program start earlier.”

”Kertoja olisi voinut olla pari enemmän”.

”Meille sanottiin, että vaan 3 lajia kokeillaan. Ois ehkä halunnut muutama vielä ottaa kokeilun.”

”Tosi hienoa toimintaa! Kick off tapahtuman ja päätöstapahtuma kanssa kannattaa miettiä aikataulut tarkasti. Ei liian myöhään (lapsen keskittyminen on illalla usein tosi heikkoa), eikä liian pitkää tapahtumaa. 1,5h on liian pitkä.”

”Vähän pitkä (kysely). Mutta antaa varmasti teille tärkeää tietoa”.

5 POHDINTA

Vuoden 2023 Valtti-ohjelman palautekyselyyn vastasi yhteensä 60 perhettä. Kun kokonaisuudessaan kysely lähetettiin 132 perheelle, vastausprosentiksi muodostui 45 %. Kuten jo yhteenvetoraportin alussa tuotiin esille, vastausprosentti jäi alhaisemmaksi kuin aiempina vuosina. Esimerkiksi vuoden 2022 palautekyselyn vastausprosentiksi saavutettiin jopa 75 %. Vaikka vuoden 2023 kyselyn kohdalla ei ylletty vastaajamäärissä samoihin lukuihin kuin aikaisemmin, eivät perheiden palautekyselyn tulokset lopulta poikenneet juurikaan aiemmista vuosista. Itseraportoitu liikkeen lisääntyminen ja harrastuksen löytyminen ohjelman avulla pysyivät lähes samoissa osuuksissa kuin vuosina 2018–2022 (Taulukko 7). Ohjelman tavoitteessa kuitenkin siis pysyttiin pienemmästä vastaajajoukosta huolimatta.

Vaikka tuloksisissa ei näkynytäkään merkittäviä poikkeamia alhaisemman vastausprosentin takia, on silti tärkeää pohtia, miksi vastaajamäärä jäi suhteellisen pieneksi sekä millä keinoin perheitä saataisiin vastaamaan kyselyyn aktiivisemmin. Palautteen saaminen auttaa Valtti-ohjelmaa kehittymään. On olennaista ohjelman tulevaisuuden kannalta tietää, mitkä asiat perheiden näkemyksen mukaan toimivat ja mitkä eivät, sekä tärkeimpänä, löytävätkö osallistuvat lapset ja nuoret itselleen harrastuksen tai mieluisan tavan liikkua. Lisäksi on huomioitava, että mitä enemmän Valtti-ohjelmaan osallistuneita perheitä saadaan vastaamaan palautekyselyyn, sitä paremmin saatujen tulosten voidaan tulkita edustavan koko osallistujajoukkoa.

On haasteellista löytää selkeitä syitä sille, miksi palautekysely ei tavoittanut kuin alle puolet perheistä vastaamaan. Ohjelmaan osallistuessaan perheille kuitenkin painotetaan, että he samalla sitoutuvat vastaamaan palautekyselyyn. Yhtenä mahdollisena syynä voidaan pitää sitä, etteivät

kyselyistä informoineet sähköpostiviestit menneet perille vastaanottajilleen. Esimerkiksi yksi palautekyselyyn vastanneista osallistujista kirjoitti avoimeen palautteeseen, että kysely oli tavoittanut hänet vasta, kun kyselystä lähetettiin muistutusviesti. Voi siis olla, että kyselyt ovat muillakin päätyneet esimerkiksi roskapostiin. Esimerkiksi Googlen sähköpostiohjelman Gmailin kohdalla on törmätty ongelmaan, jossa niin sanotut massaviestit (kerralla lähetetään sama viesti monelle) päätyvät Gmailissa suoraan roskapostiin tai eivät mene perille lainkaan (HS 2024). Valtti-ohjelman palautekyselyistä informoivia sähköpostiviestejä on lähetetty yleensä massaviestinä, sillä kaikille osallistujille viestin lähettäminen yhdellä kertaa säästää paljon aikaa.

Toinen mahdollinen syy voi olla se, että ihmisille tulee sähköposteihinsa muutenkin paljon kyselyitä ja muita viestejä. Kyselyiden tulva saattaa johtaa siihen, etteivät ihmiset enää jaksaa vastata uusiin kyselyihin tai kyselyt hukkuvat muun viestimassan sekaan. Toisaalta Valtti-ohjelman palautekyselyn kohdalla voi myös pohtia, pitävätkö perheet kyselyä liian pitkänä ja työläänä. Kyselyn kesto on arviolta n. 10–15 minuuttia. Monelle perheelle voi olla haasteellista löytää omasta arjestaan aikaa pysähtyä ja keskittyä kyselyn äärelle, varsinkin jos arki koetaan hektisenä. Avoimissa palautteissa yksi perhe olikin maininnut kyselyn olevan hieman pitkä (Luku 4).

Miten Valtti-ohjelmaan osallistuneita perheitä pystyttäisiin jatkossa paremmin aktivoimaan ja sitouttamaan palautekyselyyn vastaamiseen? Peilaamalla yllä esitettyihin mahdollisiin vastaamattomuuden syihin voidaan löytää myös joitain ratkaisuja vastausaktiivisuuden lisäämiseen. Sähköpostiviestien perille menemiseen suhteen voisi pohtia sitä, tulisiko palautekyselystä informoida aktiivisesti myös muita väyliä pitkin. Voisiko olla hyödyllistä välittää kyselyn linkkiä vaikkapa Valtti-ohjaajan tai kaupungin Valtti-koordinaattorin kautta? Valtti-ohjaajilla kuitenkin yleisesti on ohjattavan tai hänen huoltajansa puhelinnumero, joten viestin välittäminen tätä kautta voisi olla tehokkaampaa kuin sähköpostitse.

Kyselyn pituuteen ja mahdolliseen koettuun työläyteen liittyen voisi tarkastella, onko kyselyä joiltain osin mahdollista lyhentää tai selkeyttää. Voi olla, että perheet löytäisivät paremmin aikaa kyselyyn vastaamiseen, jos se olisi hieman lyhyempi. Tähän liittyen kuitenkin haastetta aiheuttaa se, miltä osin kyselyä tulisi lyhentää. Kerätyt tiedot ja tulokset kuitenkin tuottavat tärkeää tietoa ohjelman toteutumisesta ja mahdollistavat ohjelman kehittämisen tulevaisuudessa. Voisi kuitenkin olla tarpeen arvioida tiettyjen kysymysten kohdalla esimerkiksi vastausvaihtoehtojen määrää.

Kuten todettua, osallistumalla Valtti-ohjelmaan perheet myös sitoutuvat vastaamaan palautekyselyyn. Voisiko perheitä saada aktiivisemmin vastaamaan palautekyselyyn, jos sen saatteessa painotettaisiin voimakkaammin luvattua sitoutumista. Lisäksi saatteeseen liittyen voisi

arvioida, tulisiko siinä vahvemmin perustella, miksi kyselyyn vastaaminen on tärkeää Valti-ohjelman kannata ja mikä merkitys perheiden vastauksilla on. Lisäisivätkö maininta sitoutuneisuudesta sekä perustelu vastaamisen tärkeydestä perheiden velvollisuuden tunnetta vastata kyselyyn?

Yllä on esitetty pohdintoja, miksi vastausprosentti jäi vuoden 2023 palautekyselyssä aiempaa pienemmäksi sekä miten perheiden vastausaktiivisuutta voisi lisätä tulevaisuudessa. Kuten mainittua, selkeitä vastauksia kysymyksiin ei ole. Tässä luvussa esitettyjä pohdintoja voi kuitenkin hyödyntää osana tulevien palautekyselyjen kehitystä ja arviointia. Tärkeää kuitenkin olisi saada aiheeseen liittyen lisää mielipiteitä ja näkemyksiä myös ohjelmaan osallistuvilta perheiltä itseltään.

Yhteenvedoraportissa hyödynnetyt lähteet:

Helsingin Sanomat. (2024). Helsingin absurdi ongelma onkin laajempi – Googlen sähköpostia käyttävät kaupunkilaiset eivät välttämättä saa tärkeitäkään viestejä. Verkkootikkeli.

<https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000010200081.html>

Kokko, S & Martin, L. (2023) Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa – LIITU-tutkimuksen tuloksia 2022. Valtion Liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:1.

<https://www.liikuntaneuvosto.fi/lausunnot-ja-julkaisut/liitu-2022/>